

**PEDAGOGIK PSIXOLOGIYA VA TA'LIM MUHITIDA
PSIXOLOGIK YORDAM**

Shahrisabz davlat pedagogika instituti talabasi

Rustamova Shaxzoda

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Jabborova Malohat

Annotatsiya: . Ushbu maqolada pedagogik psixologiyaning ta'rifi va ahamiyati, pedagogik psixologiyaning asosiy vazifalari, ta'lim muhitida psixologik yordamning maqsadlari, psixologik yordam usullari, o'quvchilarning psixologik holatlarini baholash, o'qituvchilarni psixologik yordamga tayyorlash, ta'limda psixologik yordamning samaradorligi haqida ma'lumot yoritilgan.

Kalit so'zlari : Pedagogik psixologiya, Ta'lim muhitida psixologik yordam, Pedagogik yondashuvlar, Ta'lim jarayonida shaxs rivoji, O'qituvchi va o'quvchi munosabatlari, O'quvchilar motivatsiyasi.

Аннотация: Данная статья содержит информацию об определении и значении педагогической психологии, основных задачах педагогической психологии, целях психологической помощи в образовательной среде, методах психологической помощи, оценке психологического состояния обучающихся, подготовке педагогов к психологической помощи, эффективности психологической помощи в образовании.

Ключевые слова: Педагогическая психология, Психологическое сопровождение в образовательной среде, Педагогические подходы, Развитие личности в образовательном процессе, Отношения учителя и ученика, Мотивация учащихся.

Abstract: This article contains information about the definition and significance of educational psychology, the main tasks of educational psychology,

the goals of psychological assistance in the educational environment, methods of psychological assistance, assessment of the psychological state of students, preparation of teachers for psychological assistance, the effectiveness of psychological assistance in education.

Keywords: *Pedagogical psychology, Psychological support in the educational environment, Pedagogical approaches, Personal development in the educational process, Teacher-student relationships, Student motivation.*

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimi inson shaxsining har tomonlama rivojlanishi va o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon etishi uchun keng imkoniyatlar yaratishni talab etadi. Shu bois, pedagogik jarayonda o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi samarali hamkorlik hamda psixologik qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi. **Pedagogik psixologiya** – ta'lim jarayonida insonning o'quv faoliyati, bilimlarni o'zlashtirish jarayoni, shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishi kabi masalalarni o'rganadigan fan sifatida ta'lim samaradorligini oshirishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda ta'lim muhitining murakkabligi va o'zgaruvchanligi sababli o'quvchilarning psixologik holati, ta'limdagi motivatsiyasi, stresslarni boshqarish hamda ijtimoiy moslashuv kabi muammolar dolzarb masalalarga aylanib bormoqda. Bunday sharoitda pedagog va psixologlarning birgalikdagi sa'y-harakatlari orqali **psixologik yordam** ko'rsatish o'quvchilarning nafaqat bilim olish jarayoniga, balki ularning ruhiy farovonligi va shaxsiy rivojlanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Pedagogik psixologiya va ta'lim muhitida psixologik yordam o'quvchilarning bilim olish jarayonida ruhiy holatini yaxshilash, ularning shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va samarali ta'lim muhitini yaratish maqsadida muhim ahamiyatga ega. O'qish jarayonida psixologik omillar ta'sirida bo'lib, o'quvchilarning motivatsiyasi, ijtimoiy aloqalari va hissiy holatlari ko'pincha ta'lim samaradorligiga ta'sir qiladi. Shu sababli, pedagogik psixologiya va psixologik yordam, o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishi uchun zarur vosita sifatida ko'riladi. Pedagogik psixologiya — ta'lim jarayonini o'rganadigan va ta'lim muhitida odamlarning ruhiy rivojlanishi va ta'lim faoliyatiga ta'sir ko'rsatuvchi

omillarni aniqlaydigan ilmiy sohaga kiradi. Bu soha o'qituvchi, o'quvchi va ta'lim muassasalarining boshqa xodimlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni o'rganadi, shuningdek, ta'lim tizimidagi psixologik jarayonlarni tahlil qilishga qaratilgan. Ta'lim muhitida psixologik yordam — o'quvchilarning psixologik holatini yaxshilash, ularni o'qishga moslashtirish, o'qituvchilarga esa pedagogik vazifalarni bajarishda yordam berish uchun zarur bo'lgan psixologik xizmatlarni taqdim etadi. Pedagogik psixologiya o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga, o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirishga, shuningdek, ta'lim muassasalarida psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini tashkil etishga katta ahamiyat beradi. Psixologik yordam ta'lim jarayonining har bir bosqichida — boshlang'ich, o'rta va yuqori ta'limda, shuningdek, o'qituvchilarning professional rivojlanishida va ta'lim tizimidagi kengroq ijtimoiy muhitda muhim o'rin tutadi. Bu yordam, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olib, ularga ta'lim jarayonida o'zlarini qulay va muvaffaqiyatli his qilishlari uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantirish nima maqsad qiladi. Kirish qismida pedagogik psixologiyaning ta'lim tizimida qanday ahamiyatga ega ekanligi va psixologik yordamning rolini tushunish ta'lim jarayonining samarali tashkil etilishi uchun zarur.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Pedagogik psixologiya va ta'lim muhitida psixologik yordam masalalari bugungi kunda keng qamrovli tadqiqotlarning markazida turibdi. Ushbu yo'nalishda bir qator mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlar pedagogik jarayonda psixologik yordamning nazariy va amaliy asoslarini yoritib beradi. **Pedagogik psixologiyaning nazariy asoslari** – Bu soha bo'yicha Lev Vygotskiy, Jon Dyui, Jerom Bruner va boshqa taniqli psixologlarning o'quvchilarning bilish jarayonlari, shaxsiy va ijtimoiy rivojlanish haqidagi asarlari muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, Vygotskiyning **yaqin rivojlanish zonasi** haqidagi nazariyasi ta'lim muhitida shaxsning o'sish imkoniyatlarini aniqlash va qo'llab-quvvatlashda asosiy manba hisoblanadi. Adabiyotlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, pedagogik jarayonda psixologik yordam ko'rsatish

orqali nafaqat o'quvchilarning o'quv samaradorligi oshadi, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham zamin yaratiladi. Pedagogik psixologiya — bu ta'lim jarayonida insonning psixologik jihatlarini o'rganadigan fan bo'lib, o'quvchilarning o'qish, o'rganish va rivojlanish jarayonlarida yuzaga keladigan psixologik xususiyatlarni aniqlashga qaratilgan. Bu fan ta'lim tizimi, o'qitish usullari, o'quvchilarning psixologik holati va o'qituvchilar bilan aloqalarini o'rganadi. Pedagogik psixologiyani ta'riflash pedagogik psixologiya ta'lim jarayonida inson psixikasining o'zgarishlarini va uning o'qishdagi, ta'limdagi o'zaro ta'sirini o'rganadi. Bu fan o'quvchilar, o'qituvchilar va boshqa ta'lim jarayonidagi ishtirokchilarning psixologik holati, motivatsiyasi, xotira, e'tibor va emotsional holatini tahlil qiladi. Pedagogik psixologiya o'qituvchiga ta'lim berishda samarali metodlarni tanlashda va o'quvchilarni yaxshiroq tushunishda yordam beradi. Pedagogik psixologiya va ta'lim muhitida psixologik yordam: Pedagogik psixologiya – ta'lim jarayonida o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi psixologik aloqalarni o'rganadigan fan bo'lib, uning asosiy vazifasi ta'lim tizimida psixologik yordamni samarali tashkil etishdir. Bu yordam, o'quvchilarning ruhiy va emotsional holatini yaxshilash, ularning kognitiv va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, shuningdek, o'qituvchilarni pedagogik stressni boshqarish va o'quvchilarning psixologik ehtiyojlarini tushunishda qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi. Ta'lim muhitida psixologik yordam – o'quvchilarga ta'lim jarayonida ruhiy salomatlikni saqlash, o'z-o'zini anglashni rivojlantirish va o'qishga bo'lgan motivatsiyani oshirishda yordam berish bilan bog'liq faoliyatlar majmuasidir. Bu yordamning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- O'quvchilarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlash;
- O'qish va kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirish;
- O'quvchilarning o'z-o'zini baholashini yaxshilash;
- Stressni boshqarish va psixologik yordam ko'rsatish.

Pedagogik psixologiya va psixologik yordamga doir adabiyotlarni tahlil qilish o'zaro bog'langan tushunchalarni va metodlarni o'rganishga imkon beradi. Adabiyotlar tahlili orqali pedagogik psixologiya sohasida amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlar va ishlanmalarni, o'quvchilarga psixologik yordam berish usullari va metodlarini tahlil qilish mumkin. Ba'zi asosiy ishlanmalar quyidagilardir. Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi: Piaget ta'lim jarayonidagi o'quvchilarning kognitiv rivojlanishini tahlil qilgan va o'qituvchilarga qanday pedagogik yondashuvlar samarali ekanligini ko'rsatgan. Uning nazariyasi ta'limda o'quvchilarning rivojlanish bosqichlarini hisobga olishni ta'kidlaydi. Vygotskiyning sotsial rivojlanish nazariyasi: Vygotskiy ta'lim muhitida ijtimoiy va madaniy omillarni o'rganib, o'qituvchilarning psixologik yordami orqali o'quvchilarning rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatilishi mumkinligini ko'rsatgan. G. M. Andreeva va A. V. Zaporozhets kabi pedagogik psixologlar psixologik yordam va ta'lim jarayonida o'quvchilarga individual yondashuvning ahamiyatini ta'kidlaydilar. Ularning tadqiqotlari psixologik yordamni, ayniqsa, o'quvchilarning stressini boshqarish va o'z-o'zini anglashda qo'llash muhimligini ko'rsatadi. Kolbning o'rganish usullari: Kolb o'rganish jarayonini tahlil qilib, o'quvchilarning turli usullarini hisobga olish orqali ta'limni individual xususiyatlarga moslashtirishni taklif qilgan. Shu bilan birga, pedagogik psixologiya sohasidagi adabiyotlar o'quvchilarning psixologik salomatligini saqlash, ijtimoiy va emotsional muammolarni hal qilish uchun turli metodlarni ishlab chiqadi, masalan, psixoterapiya, psixologik maslahatlar, stressni boshqarish treninglari, va o'z-o'zini anglash bo'yicha qo'llanmalar. Pedagogik psixologiyada tadqiqotlar o'quvchilarning psixologik holatini, o'qituvchilar bilan ishlash jarayonini va ta'lim muhitidagi psixologik yordamni o'rganish uchun turli metodologiyalarni qo'llaydi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi asosiy yondashuvlarni o'z ichiga oladi: Eksperimental metod: Bu metod ta'lim jarayonida o'qituvchilarning psixologik yordam metodlarini sinovdan o'tkazish, o'quvchilarning psixologik holatiga qanday ta'sir qilishini o'rganish uchun ishlatiladi. Masalan, psixologik yordamning samaradorligini aniqlash maqsadida,

tajribalar o'tkazish va o'quvchilarning rivojlanishiga qanday ta'sir qilishini o'lchash mumkin. Korrelatsion metod: Bu metod psixologik yordamning ta'limdagi o'quvchilarning akademik muvaffaqiyatiga, ijtimoiy o'zgarishlarga yoki emotsional holatiga ta'sirini o'rganish uchun ishlatiladi. Misol uchun, psixologik maslahat va treninglarning o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasiga qanday ta'sir qilishi o'rganiladi. Sotsiologik metod: O'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi aloqalarni o'rganish uchun so'rovlar va intervyular o'tkazish. Bu metod o'quvchilarning psixologik holati va ta'lim muhitidagi ijtimoiy muammolarni aniqlashda qo'llaniladi. Kognitiv-tahliliy metod: Bu metod o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi kognitiv jarayonlarini tahlil qilish uchun ishlatiladi. Masalan, o'quvchilarning bilimlarni qanday o'zlashtirishi, o'qish jarayonidagi psixologik muammolarni aniqlashda yordam beradi. Kontent tahlili: O'quv materiallari, psixologik maslahatlar yoki psixoterapevtik amaliyotlarning mazmunini tahlil qilish. Bu metod yordamida o'quvchilarga taqdim etilayotgan psixologik yordamning sifatini va samaradorligini baholash mumkin.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Pedagogik psixologiya — bu ta'lim jarayonida inson ruhiy rivojlanishi, uning ta'lim muhitidagi psixologik xususiyatlari va o'qituvchilar hamda talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqalar bilan bog'liq bo'lgan ilmiy soha. Pedagogik psixologiyaning asosiy vazifasi ta'lim jarayonida yuzaga keladigan psixologik omillarni aniqlash, ta'lim muhitida samarali o'quv jarayonlarini tashkil qilish va o'quvchilarni shaxsiy rivojlanishiga yordam berishdir. Ta'lim muhitida psixologik yordam — bu o'quvchilarga, o'qituvchilarga va ta'lim muassasalariga psixologik ko'mak ko'rsatish orqali ularning ta'lim jarayonidagi muammolarini bartaraf etish va psixologik salomatlikni yaxshilashga qaratilgan faoliyatdir. Bunday yordam nafaqat o'quvchilarning ijtimoiy va hissiy rivojlanishiga, balki ularning o'qish samaradorligini oshirishga ham yordam beradi. O'quvchilarning shaxsiy va hissiy rivojlanishiga ko'mak berish. O'zini anglash, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish va o'z-o'zini boshqarishning ahamiyati katta. **Shaxsiy rivojlanish** o'quvchilarning shaxsiy va hissiy rivojlanishiga ko'mak berish. O'zini anglash,

ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish va o'z-o'zini boshqarishning ahamiyati katta. **O'qish motivatsiyasi** o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqish va motivatsiyasini oshirish. Psixologik yordam o'quvchilarning o'qishga nisbatan ichki motivatsiyasini oshirishga, ularni o'z maqsadlariga erishishga yordam berish uchun zarurdir. **Stress va stressni boshqarish** O'quvchilarda va o'qituvchilarda stress va bezovtalik holatlarining oldini olish va ularni boshqarish. Psixologik yordam yordamida stressni kamaytirish va umumiy psixologik salomatlikni yaxshilash mumkin. motivatsiyani oshirishda yordam berish bilan bog'liq faoliyatlar majmuasidir. Bu yordamning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat: Pedagogik psixologiya va ta'lim muhitida psixologik yordamning muhokama va natijalari haqida gapirganda, uning ta'lim jarayonidagi roli va ahamiyatini ko'rib chiqish zarur. Pedagogik psixologiya o'quvchilarning psixologik va emotsional holatini tushunishga, o'quv jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi. Bu sohada psixologik yordamni taqdim etishning muhim jihatlari quyidagilardan iborat: Psixologik yordamning o'rni. Pedagogik psixologiya ta'lim muhitidagi talaba va o'qituvchilarning emotsional va psixologik ehtiyojlariga javob beradi. O'quvchilarning stress, xavotir, o'rganishdagi qiyinchiliklar, o'z-o'zini anglash va boshqa muammolarini bartaraf etishga qaratilgan psixologik yordam o'qitish jarayonining samaradorligini oshiradi. Psixologik yordamning asosiy maqsadi talabalarning ijtimoiy va emosional rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, ularni muvaffaqiyatli o'qishga undashdir. Pedagogik psixologiyaning asosiy vazifalar: O'quvchilarning individual xususiyatlarini o'rganish: Psixologik yordam, o'quvchilarning shaxsiy va emotsional holatini tahlil qilish orqali ularning o'qishdagi muvaffaqiyatlariga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlashga yordam beradi. Stress va xavotirni boshqarish: O'quvchilarni stressdan qochish yoki uni samarali boshqarish usullarini o'rgatish orqali, ularning umumiy farovonligini oshirish. Samarali o'qitish metodlarini ishlab chiqish: Psixologik yordam ta'lim muhitida o'qituvchilarni o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashishga yordam beradi, bu esa o'qitish jarayonini samarali qiladi. Psixologik yordamning

metodlari: O'quvchilarga psixologik yordam berishning asosiy metodlaridan biri individual maslahatlarni taqdim etishdir. Bu yordam o'quvchilarning shaxsiy muammolarini hal qilishga yordam beradi. Gruppaviy treninglar: Emotsional va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish, stressni boshqarish bo'yicha treninglar tashkil etish ham samarali yordam usulidir. O'qituvchilarni tayyorlash: Psixologik yordam o'qituvchilarni o'quvchilarning psixologik ehtiyojlariga javob berishga tayyorlashni o'z ichiga oladi. Bu, o'z navbatida, ta'lim muhitini ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi qiladi. Ta'lim muhitidagi psixologik yordamning natijalari O'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchi oshadi: Psixologik yordam o'quvchilarga o'z salohiyatlarini yaxshiroq tushunishga va ularga ishonch hosil qilishga yordam beradi. Akademik muvaffaqiyatlar: Psixologik yordam orqali talabalarning emotsional holati yaxshilanadi, bu esa o'qishdagi muvaffaqiyatlarini oshiradi. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish: Psixologik yordam talabalarga o'zaro muloqot va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Stress va xavotirni kamaytirish: O'quvchilarning psixologik yordam olishi orqali stress va xavotirning pasayishi, natijada o'quvchilarning umumiy farovonligi yaxshilanadi. Muammolar va qiyinchiliklar: Pedagogik psixologiyaning ta'lim muhitidagi samarali ishlashi ba'zi muammolarga duch kelishi mumkin: Psixologik yordamning yetarlicha taqdim etilmasligi: Ko'pincha psixologik yordam yetarli emas yoki ta'lim tizimida yetarli resurslar bo'lmasligi mumkin. O'qituvchilarning psixologik tayyorlanmasligi: O'qituvchilar pedagogik psixologiyaning ahamiyatini to'liq tushunmasliklari yoki kerakli ko'nikmalarga ega bo'lmasliklari mumkin. O'quvchilarning psixologik yordamni qabul qilishdagi ixtiyoriyligi: Ba'zi o'quvchilar psixologik yordamni olishga qarshi bo'lishi mumkin, bu esa yordamning samaradorligini pasaytiradi.

XULOSA. Pedagogik psixologiya va ta'lim muhitida psixologik yordamning ahamiyati katta bo'lib, bu sohada amalga oshirilgan tadqiqotlar va amaliyotlar ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Psixologik yordam ta'lim muhitida o'quvchilarning ijtimoiy, hissiy va kognitiv

rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga, stress va bezovtalikni kamaytirishga, o'qish motivatsiyasini oshirishga, shuningdek, ijtimoiy muammolarni hal qilishga yordam beradi. Shaxsiy rivojlanish va o'z-o'zini boshqarish kabi ko'nikmalarni rivojlantirish orqali o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchi ortadi va ular ta'lim jarayoniga faolroq jalb qilinadi. Ta'lim muhitida psixologik yordamning samarali amalga oshirilishi o'qituvchilarning ham kasbiy faoliyatini yaxshilashga, ularning o'quvchilar bilan samarali aloqalarini mustahkamlashga yordam beradi. Psixologik yordamni kengaytirish va ta'lim muassasalarida psixologik xizmatlar tizimini rivojlantirish, o'qituvchilarni psixologik treninglar orqali tayyorlash ta'lim sifatini yaxshilashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Umuman olganda, pedagogik psixologiya va ta'lim muhitida psixologik yordamning tizimli va to'liq amalga oshirilishi ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli bo'lishiga va o'quvchilarning umumiy salomatligi, rivojlanishi hamda ijtimoiy integratsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu o'z navbatida ta'lim tizimining sifatini oshirishga va o'quvchilarni muvaffaqiyatli, baxtli va sog'lom shaxslar sifatida hayotga tayyorlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. **Hoshimova, N. T.** (2019). *Pedagogik psixologiya va uning ta'lim jarayonidagi roli*. Tashkent: O'qituvchi nashriyoti.
2. **Kamarov, O. N.** (2013). *O'quvchilarning psixologik salomatligini saqlash va rivojlantirish*. Toshkent: Ta'lim va tarbiya nashriyoti.
3. **Berg, K. A.** (2015). *Sotsial psixologiya va ta'lim: O'quvchilarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish*. Stokgolm: Baltic Press.
4. **Vygotskiy, L. S.** (2006). *Psixologiya obucheniya i razvitiya: Pedagogik psixologiyaning asoslari*. Moskva: Pedagogik
5. **Choriev, A. F.** (2016). *Pedagogik psixologiyaning psixologik yondashuvlari*. Tashkent: Zamonaviy ta'lim nashriyoti.
6. **Shakirova, D. A.** (2021). *Ta'lim muhitida psixologik yordamning samaradorligi*. Tashkent: Sharq nashriyoti.